

REKONŠTRUKCIA BRATISLAVSKÉHO HRADU

BRATISLAVSKÝ HRAD DÔSTOJNÁ DOMINANTA

Osemdesiatpäť metrov nad Dunajom sa týči Bratislavský hrad, už po stáročia neodmysliteľná súčasť panorámy hlavného mesta Slovenska. Stál tam v časoch najväčšej slávy i poroby, bol svedkom zápasu o moc i svedomie, prežil vojny aj ničivý požiar, aby sa zachoval dodnes ako hrdé svedectvo minulých čias – ako symbol vytrvalosti, sily a nezlomnej vôle. Povinnosť zachovať si toto cenné kultúrne dedičstvo si plníme práve dnes – komplexnou rekonštrukciou Bratislavského hradu.

Z HISTÓRIE HRADU

Dejiny Bratislavského hradu siahajú až do čias KeltoV a Rimanov. Už vtedy mal hradný vrch dôležitú strategickú polohu, nachádzal sa na križovatke významných obchodných ciest a brodu cez rieku Dunaj. Pred naším letopočtom sa tu nachádzalo keltské oppidum, ktoré o niekoľko storočí pravdepodobne vystriedala rímska hraničná pevnosť.

Prvá písomná zmienka o objekte pochádza z roku 907, keď sa spomína pod názvom Pressalauspruch. Obdobie Nitrianskeho kniežatstva a Veľkej Moravy dokumentujú zvyšky staroslovanského hradiska s trojlodňovou bazilikou. Z niekdajšieho kniežacieho hradu viacerými prestavbami a úpravami postupne vznikol stredoveký kráľovský a od polovice 11. storočia aj župný hrad. Pôsobilo na ňom prepošstvo, kapitula so školou a Kostolom Najsvätejšieho Spasiteľa. Písomné doklady potvrdzujú, že v prvej štvrtine 13. storočia stála na hradnej akropole obytná románska veža so samostatnou hradbou a obrannou vežou, ktorá sa po mnohých prestavbách dodnes zachovala a poznáme ju pod názvom Korunná veža.

Za cisára Žigmunda Luxemburského od roku 1437 sa hrad začal radikálne meniť. Rozsiahla prestavba mu vtlačila dnešný vzhľad monumentálnej blokovej architektúry. Panovník dal zbúrať takmer všetky existujúce objekty a postupne tu vyrástol veľký dvojposchodový reprezentačný neskorogotický palác s pôdorysom lichobežníka. Z predchádzajúcich objektov zostala len dodnes stojaca juhozápadná obranná Korunná veža. V tomto čase vznikli aj dve vstupné brány do hradného areálu, z nich sa zachovala len východná, tzv. Žigmundova.

Jej bohato členená dvojplášťová architektúra má kamenársky náročne riešený portál v podobe oslieho chrpta a aj sietová klenba v priechode je zaujímavá v širšej podunajskej oblasti, slúžila ako vzor pre širokú škálu architektúr tohto obdobia.

Súčasná dispozícia hradu s pravidelným štvorholníkovým pôdorysom okolo ústredného nádvorja je výsledkom stavebného vývoja v období renesancie a raného baroka. Po bitke pri Moháči v roku 1526 sa Bratislava stala hlavným a korunovačným mestom Uhorska a hrad sídlom jeho kráľov, ktorých turecké vojská vytlačili z pôvodného centra krajiny v Budíne. Z náročnej renesančnej prestavby z obdobia vlády cisára Ferdinanda I. Habsburského realizovanej po roku 1555, na ktorej sa zúčastnili stavitelia a umelci z Talianska, sa v hradnom paláci zachovali len malé zvyšky v podobe renesančného arkiera pôvodnej palácovej kaplnky s bohatou freskovou výzdobou.

Prestavby mali nielen zlepšiť opevnenie hradu, ale aj modernizovať jeho vybavenie. V období pálfyovskej prestavby v prvej polovici 17. storočia získal hradný palác svoj terajší vzhľad: bol nadstavovaný o tretie podlažie, k dvom pôvodným vežiam pribudli ďalšie dve, prestavali sa interiéry a prebudovali aj obranné prvky. Na južnom opevnení hradu preto pribudli bastióny a v roku 1674 ďalšie vstupná Leopoldova brána.

Zlaté obdobie zažil Bratislavský hrad počas panovania Márie Terézie. Konceptia jeho výstavby podľa projektov významných francúzskych, talianskych a rakúskych architektov mala za cieľ zmeniť hrad na reprezentačné sídlo habsburských panov-

níkov, ktoré by sa vyrovnalo popredným európskym kráľovským rezidenciám. V západnom krídle hradu vybudovali nové slávnostné schodisko s bohatou rokokovou výzdobou. Rozsiahle zmeny s uplatnením luxusu a dobového vkusu sa týkali aj širšieho areálu hradu. Pri východnom krídle starého paláca pribudol nový, menší, nazvaný Tereziánium, ktorý slúžil predovšetkým na obytné účely panovníckej rodiny. Zriadili v ňom obrazáreň, knižnicu, sústredili sa tu vzácne umelecké zbierky, najmä grafický kabinet miestodržiteľa Alberta Tešínskeho, ktorý bol neskôr presťahovaný do Viedne a vytvoril základ zbierky dnes známej ako Albertina. Priestranné plochy areálu skultivovali – vyrástli tu terasy, francúzske záhrady, oranžéria, voliéra, letná a zimná jazdiareň a koniarne pre chov vzácných druhov koní.

Po smrti Márie Terézie Bratislavský hrad výrazne upadol. Jozef II. tu zriadil školu – seminár pre katolícke duchovenstvo, kde študovali významní slovenskí vzdelanci, medzi nimi aj Anton Bernolák. Počas napoleonských vojen začiatkom 19. storočia slúžil hrad armáde ako kasárne a to sa mu stalo osudným. Vinou vojenskej posádky v roku 1811 hrad vyhorel a vyše 140 rokov zostal chátrajúcou ruinou.

Po niekoľkých pokusoch o obnovu vrátila hradu nový život až veľká rekonštrukcia, o ktorej sa rozhodlo v roku 1953. Autormi koncepcie boli architekti Alfréd Piffel a Dušan Martinček. Po obnove nadobudol hrad podobu z čias tzv. tereziánskej prestavby koncom 18. storočia. V roku 1961 bol Bratislavský hrad vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

SÚČASNÁ REKONŠTRUKCIA HRADU

Okrem odstránenia veľmi zlého stavebno-technického stavu sa dôraz kladie na budúce využitie hradu a jeho areálu a na prinavrátenie historickej podoby niektorým jeho častiam.

Rekonštrukčné práce sa uskutočňujú v plnom rozsahu. Predpokladaná realizácia celého zámeru rekonštrukcie sa odhaduje na obdobie niekoľkých rokov.

Prvá etapa obnovy Bratislavského hradu – rekonštrukcia hradného paláca – sa oficiálne začala v apríli 2008. Zbierkové predmety, múzejné exponáty a organ z Hudobnej siene boli uskladnené v chránených náhradných priestoroch. Na viacerých miestach hradného paláca, ako aj areálu hradu sa vykonával archeologický a architektonicko-historický výskum.

Na fasádach a vežiach hradu odstránili staré omietky, pričom pri čistení muríva sa aplikovala špeciálna ekologická technológia s použitím vodného lúča, teda vody pod vysokým tlakom. V interiéroch sa inštalovali rozvody chladenia, vzduchotechnika, zdravotníctva, elektrické rozvody. Vykonali sa rozsiahle murárske práce, bolo osadených aj 372 nových okien, ktoré zodpovedajú historickej podobe z obdobia 18. storočia.

Od jari prakticky až do jesene 2009 poveternostné podmienky umožnili, aby sa rekonštrukčné práce orientovali predovšetkým na obnovu vonkajších fasád, opravu vikierov a osádzanie komínov.

Vzhľad Bratislavského hradu, na ktorý boli návštevníci desaťročia zvyknutí, sa vďaka použitiu tzv. lomenej bielej farby značne zmenil, na pohľad sa objekt akoby rozžiaril. V podstate však ide iba o návrat k pôvodnej farebnosti. Moderné výskumné metódy v kombinácii so štúdiom historických prameňov totiž odhalili, že fasáda bola biela vo všetkých obdobiach histórie hradu od gotiky až po poslednú prestavbu pred požiarom v roku 1811. Aj preto v úsilí prinavrátiť hradu jeho autentickú podobu, je dnes opravená fasáda Bratislavského hradu biela.

Od októbra 2009 sa realizovala obnova povrchov stien a stropov, potom sa reštaurátori a štukatéri sústredili na odborné práce na slávnostnom schodisku a na poschodiach v interiéri paláca. V závere roka stavbári rekonštruovali fasády objektov na Čestnom nádvorí, ktoré dotvorí aj jazdecká socha veľkomoravského panovníka Svätopluka.

ODKRYTÉ POKLADY KELTOV

Rekonštrukciu Bratislavského hradu od začiatku sprevádza aj dôkladný archeologický výskum, ktorý priniesol viacero zaujímavých a prekvapivých nálezov.

Keď na jar roku 2009 pri odkrývaní základov bývalej barokovej zimnej jazdiarne na severnej terase hradného areálu začali archeologické vykopávky, predpokladalo sa, že pôjde o rutinnú záležitosť. Tajomstvá, ktoré si hrad dlhé roky uchovával pred rozličnými dobyvatelmi, vydal teraz archeológom a historikom. Archeológovia tu objavili jedinečný poklad, ktorý odborníci nazvali „zlatý poklad z Bratislavského hradu“.

Pod nánosmi vrstiev odborníci našli súbor 22 zlatých a strieborných mincí, ktoré boli razené pre bratislavské keltské oppidum. V neobvykle vysokom počte –15 kusov – sú zastúpené tzv. statéry, zlaté mince pripomínajúce mušľu. Na dovnútra prehĺbenej strane dominuje motív slnka a jeho lúčov a na ich pozadí symbol mesiaca. Na vydutej strane sa nachádza motív pripomínajúci ruku, ktorá akoby ochraňovala majiteľa mincí, označeného jeho menom BIATEC. Prevratným objavom je nález štyroch statérov s nápisom NONNOS. To bolo druhé keltské knieža, ktoré vládlo na našom území a razilo tu zlaté mince so svojim menom. Súčasťou nálezu je aj sedem strieborných mincí, z toho štyroch tetradrachiem a troch drachiem.

Okrem mincí našli archeológovia aj fragmenty sklenej nádoby a bronzovú pečatnú schránku, akú Rimania používali na pečatenie oficiálnych dokumentov, voskových tabuliek a papyrusových zvitkov. Objav pečatnej schránky možno považovať za prvý, najstarší doklad písomníctva na našom území. Vzhľadom na miesto nálezu, v areáli paláca, to v tomto období zvyšuje význam a postavenie hradu ako sídla politickej moci, ktorá si vymieňala diplomatickú korešpondenciu s vtedajšou najväčšou mocnosťou antického sveta.

UNIKÁTNY NÁLEZ Z ČIAS STARÉHO RÍMA

Významným a cenným nálezom na nádvorí paláca je tiež odkrytie interiérovej murovanej podlahy s povrchom upraveným brúsením. Pôvod tejto mozaikovej dlažby, tzv. pavimenta, sa zrejme datuje späť až do obdobia 1. storočia pred našim letopočtom. Táto liata dlažba je podobná dnešnej terakote, do ktorej sa v povrchovej vrstve vkladajú kamienky. Tie sa potom následne zbrusovali a niekoľkokrát preleštovali. Prekvapivý nález dlažby je dôkazom, že hrad, kde sa doposiaľ predpokladali nálezy iba z obdobia existencie Veľkej Moravy, bol aj pôsobiskom Rimanov, pre ktorých bolo použitie tejto techniky príznačné.

Očakávaná archeológov počas vykopávok v bývalej barokovej zimnej jazdiarni prekonal aj nález kamenného muriva s dokonale zachovanými omietkami a maltových dlážok. Murivo pozostáva zo žulových kvádrov, ktoré sú ukladané do riadkov a spájané štrkovo-vápennou maltou. V objavenej dvojpriestorovej stavbe sa zachovali dva druhy dlažby – z drobných riečnych okruhliakov zaliatych v približne desať centimetrov hrubej vápennej malte a z drvených čiernych a bielych kamienkov v tenšej vrstve malty. Prizvaní domáci ako aj zahraniční odborníci potvrdili, že tento typ dlažieb používali Rimania v 1. storočí pred Kristom.

Medzi ďalšie zaujímavosti určite patrí objav cisterien na vodu, ktoré boli súčasťou rozsiahleho technického diela spolu so sieťou odvodových kanálov, nálezy keltskej keramiky ako aj úlomky rímskych amfor. Veľmi zaujímavý je aj nález keramickej časti nohy, ktorá bola zrejme súčasťou nejakej bábk.

Objavili sa aj zvyšky okien, dverí, schodísk a portálov z obdobia gotiky, renesancie a baroka, mnohé z nich boli v minulosti zamurované do stien a podláh. Pribudli aj viaceré nálezy odkrytých pôdorysov objektov, keramiky, militárií, skla a mincí.

ATRAKTÍVNE OSVETLENIE BRATISLAVSKÉHO HRADU

Pri príležitosti Dňa Ústavy SR – 1. septembra 2009 – bolo širokej verejnosti prvý raz prezentované nové, atraktívnejšie osvetlenie hradného paláca, ktorý sa tak stal skutočnou dominantou nočnej siluety hlavného mesta SR.

V porovnaní s minulosťou, keď bola osvietená len jeho južná a západná časť bez hradieb, súčasné riešenie využíva dva svetelné tóny. Palác sa ponára do chladnejšieho bieleho tónu so zámerom zvýrazniť farbu fasády, a je tak v kontraste s hradbami vyhotovenými z kamenného muriva, ktoré zvýrazňuje teplejšie biele svetlo. V reflektoroch sú osadené energeticky úsporné a ekologické halogenidové výbojky.

AKÁ BUDE PODOBA HRADU PO OBNOVE?

Nová tvár hradu bude vychádzať z jeho podoby po barokovej tereziánskej prestavbe. Dôvod je prirodzený – historický vývoj Bratislavského hradu sa po zničujúcom požiari v roku 1811 zavŕšil práve v tejto podobe. Do polovice minulého storočia hradná ruina postupne chátrala a uvažovalo sa dokonca o jej zbúraní.

Obnova Bratislavského hradu je dlhodobý proces. S prestavbou sa začalo v 50. rokoch minulého storočia. Prvou etapou obnovy bola v podstate fyzická záchrana hradu. Poznamenali ju obmedzené finančné možnosti a relatívny nedostatok výskumov, či už archeologických, architektonicko-historických alebo terénnych. Trvala približne 15 rokov. Po roku 1968 sa posilnil význam Bratislavy ako hlavného mesta Slovenska, vzrastali požiadavky aj na Bratislavský hrad, ktorý sa stal miestom štátnej reprezentácie. Svoje najvýznamnejšie expozície v jeho priestoroch umiestnilo Slovenské národné múzeum. V tomto období sa situácia riešila len čiastočnými interiérovými úpravami.

Bratislavský hrad patrí k najvýznamnejším stavbám na Slovensku. Z hľadiska štátnej a spoločenskej reprezentácie má neoceniteľný historický, umelecký a kultúrny význam. Až realizácia súčasného zámeru obnovy umožní dosiahnuť stav, ktorý by naplnil historický, štátnoreprezentatívny a kultúrno-spoločenský význam, ktorý si Bratislavský hrad právom uplatňuje aj v 21. storočí.

Prispieť k tomu má predovšetkým otvorenie doteraz neprístupných historických priestorov, rozšírenie a skvalitnenie podmienok expozičnej a výstavnej činnosti Slovenského národného múzea, zlepšenie infraštruktúry a parkovania.

Cieľom rekonštrukcie je uviesť hradný palác a celý areál Bratislavského hradu do podoby, ktorá bude nadväzovať na poslednú barokovú etapu prirodzeného historického vývoja pred veľkým požiarom. Zároveň bude rešpektovať a zdôrazňovať zachované historické hodnoty s dôrazom na najvýznamnejšie obdobia – Veľkú Moravu, stredovek a novodobú históriu.

ČO SA ZMENÍ PO REKONŠTRUKCII?

Hlavným cieľom rekonštrukcie tejto významnej pamiatky je zatriktívniť ju pre návštevníkov hlavného mesta Slovenska tak, aby mala všestranné a celoročné využitie.

Prvým výstavným priestorom, ktorý je opäť verejnosti sprístupnený od mája 2010, je **Klenotnica** s reprezentatívnou výstavou *ARS LITURGICA – Zlatníctvo v službách liturgie*.

V hradnom paláci sa sprístupnia viaceré historické priestory, ktoré boli donedávna využívané iba na skladové alebo technické účely. Výsledky archeologického výskumu budú verejnosti prezentované v novej trvalej expozícii dejín hradu, ktorá bude umiestnená v suteréne paláca.

Priestory na prvom poschodí budú aj po rekonštrukcii naďalej slúžiť potrebám štátnej reprezentácie, ale pribudnú aj nové výstavné priestory. **Hudobná sieň** bude opäť miestom koncertov, v **Sieni Ústavy** (známej tiež ako Rytierska sála) sa budú konať významné spoločenské akcie, bude sa využívať aj ako výstavný priestor.

Na druhom poschodí sa pripravuje zriadenie **hradnej obrazárne**.

Tretie poschodie bude využité na inštalovanie **nových reprezentačných expozícií** dejín Slovenska a ľudovej kultúry na Slovensku.

ŠTUKOVÁ VÝZDOBA ZVÝRAZNÍ KRÁSU INTERIÉROV

Impozantný vzhľad po skončení rekonštrukcie nadobudnú aj interiéry Hradného paláca. Reštaurátorským prácam predchádzal podrobný výskum. V interiéroch bol cielený na plochy historických omietok, slávnostné schodisko, ale aj na interiéry Korunnej veže a Hudobnej siene, v exteriéri na nárožia fasád (tzv. bosáže), obruby okien, kamenné portály, alebo na časti balkóna na priechelí paláca. Inšpiračným zdrojom bola štuková výzdoba v interiéroch palácov Márie Terézie v rakúskom prostredí, najmä vo viedenskom Hofburgu, ale využili sa aj dobové analógie šľachtických sídiel na slovenskom území.

Dokončuje sa bohatá štuková výzdoba na Slávnostnom schodisku a v reprezentačných priestoroch. Na steny a stropy boli aplikované štukové odliatky, ktoré sú na mieste zlátené podľa vzorov výzdoby, na ktorých participoval cisársky architekt

Nicola Pacassi.

Priestor Čestného nádvorja - strážnice ako aj obe víťazné brány budú zdobiť sochársky stvárnené trofeje, ktoré sa ešte na prelome 19. a 20. storočia nachádzali v areáli hradu.

Realizácia výtvarných návrhov trofejí vychádzala z torza originálov, ktoré sa zachovali v značne zvetralom stave, historických grafických diel a predovšetkým z dobových súsoší v Rakúsku, Čechách a Maďarsku. Veľmi zložitá bola aj tvorba plastík trofejí. Každá z nich prostredníctvom zoskupenia vojenských symbolov – prilby, brnenia, obranného štítu, rôznych zbraní, zástav a podobne, symbolizuje moc a víťazstvo panovníka.

Skupiny trofejí budú na povrchu pokryté lesklou bielou farbou ako v 18. storočí. Hroty zbraní a žrdí, na ktorých vejú kamenné zástavy, budú pozlátené.

Podkrovie odhalí pred zrakom verejnosti depozitáre Slovenského národného múzea a pod Čestným nádvorím paláca bude **lapidárium**, kde budú vystavené kamenné artefakty. Trasa pre návštevníkov Bratislavského hradu povedie aj interiérom **Korunnej veže**, ktorá má výšku 47 metrov. Vyhliadková plošina na jej vrchole ponúkne **jedinečný panoramatický pohľad na Bratislavu** a okolie mesta. V rokoch 1552 až 1784 boli (s prestávkami) na prvom poschodí veže uložené koruna a ďalšie kráľovské insígnie uhorských kráľov. Technickou novinkou bude osobný výtah, ktorý zabezpečí bezbariérový prístup do všetkých častí paláca.

Novú podobu dostalo **nádvorie paláca**, kde boli obnovené fasády do historicky zachovanej jednotnej podoby. Prieskum počas rekonštrukčných prác potvrdil, že arkáda v západnej dvorovej fasáde bola pôvodne uzatvorená, čomu sa prispôbil aj projekt.

Atrakciou bude pôvodná **podzemná chodba** spájajúca hradný palác s cisternou, ktorá bude obnovená a sprístupnená verejnosti. Hlavným magnetom, ktorý oživí a zatraktívni areál hradu, bude obnovená **baroková záhrada**, ktorá s príslušnými objektmi zanikla po veľkom požiari.

Pod záhradou sa plánuje vybudovanie podzemnej garáže s kapacitou pri-

bližne 200 parkovacích miest, ktorá by mala pomôcť riešiť nedostatočné parkovacie možnosti v okolí hradu.

Obnovy sa dočká **oranžéria z čias Márie Terézie**, záhradný pavilón sa bude používať na kultúrne podujatia. V blízkosti oranžérie pribudne budova **zimnej jazdiarne**, ale bude mať nové využitie. Pôjde o približne 42 metrov dlhú viacúčelovú sálu s kapacitou asi päťsto miest na sedenie, ktorá bude slúžiť na kultúrne a spoločenské podujatia. Obnovená bude aj budova na severných hradbách s výstavnými priestormi **bašty Luginsland** a parlamentnou knižnicou. Na hornej východnej terase sa zlepši prezentácia archeologických nálezov z veľkomoravského obdobia.

S veľkomoravským obdobím dejín súvisí aj zámer sprístupniť zvyšky drevozemného opevnenia, ktoré sa zachovalo v priestore pod bastiónom Leopoldovej brány.

Bratislavský hrad, ktorý je celoročne navštevovaný tisíckami domácich a zahraničných hostí, ožije aj vďaka množstvu kultúrnych a spoločenských podujatí. Ťažiskom nasledujúcej fázy obnovy bude rekonštrukcia ďalších objektov v jeho areáli.

MAPA AREÁLU BRATISLAVSKÉHO HRADU

LEGENDA

1. Hradný palác
2. Čestné nádvorie so sochou Svätopluka
3. Pokladňa
4. Viedenská brána
5. Západná terasa
(Informačné centrum Kancelárie NR SR, výstavné priestory)
6. Leopoldova brána s príľahlým opevnením
7. Leopoldovo nádvorie
8. Dom v južnom bastióne
9. Žigmundova brána
10. Základy veľkomoravskej baziliky
11. Socha sv. Alžbety
12. Reštaurácia Hrad
13. Budova pri Mikulášskej bránke
14. Mikulášska bránka
15. Bašta Luginsland
16. Severné hradby
17. Baroková záhrada (stav po obnove)
18. Zimná jazdiareň (stav po obnove)
19. Oranžéria (stav po obnove)
20. Cisterna

OTVÁRACIA DOBA

Areál Bratislavského hradu:

Po – Ne: 9.00 – 1.00 h

Výstavné priestory:

Ut – Ne: 10.00 – 18.00 h

KONTAKTY

Infocentrum Kancelárie NR SR

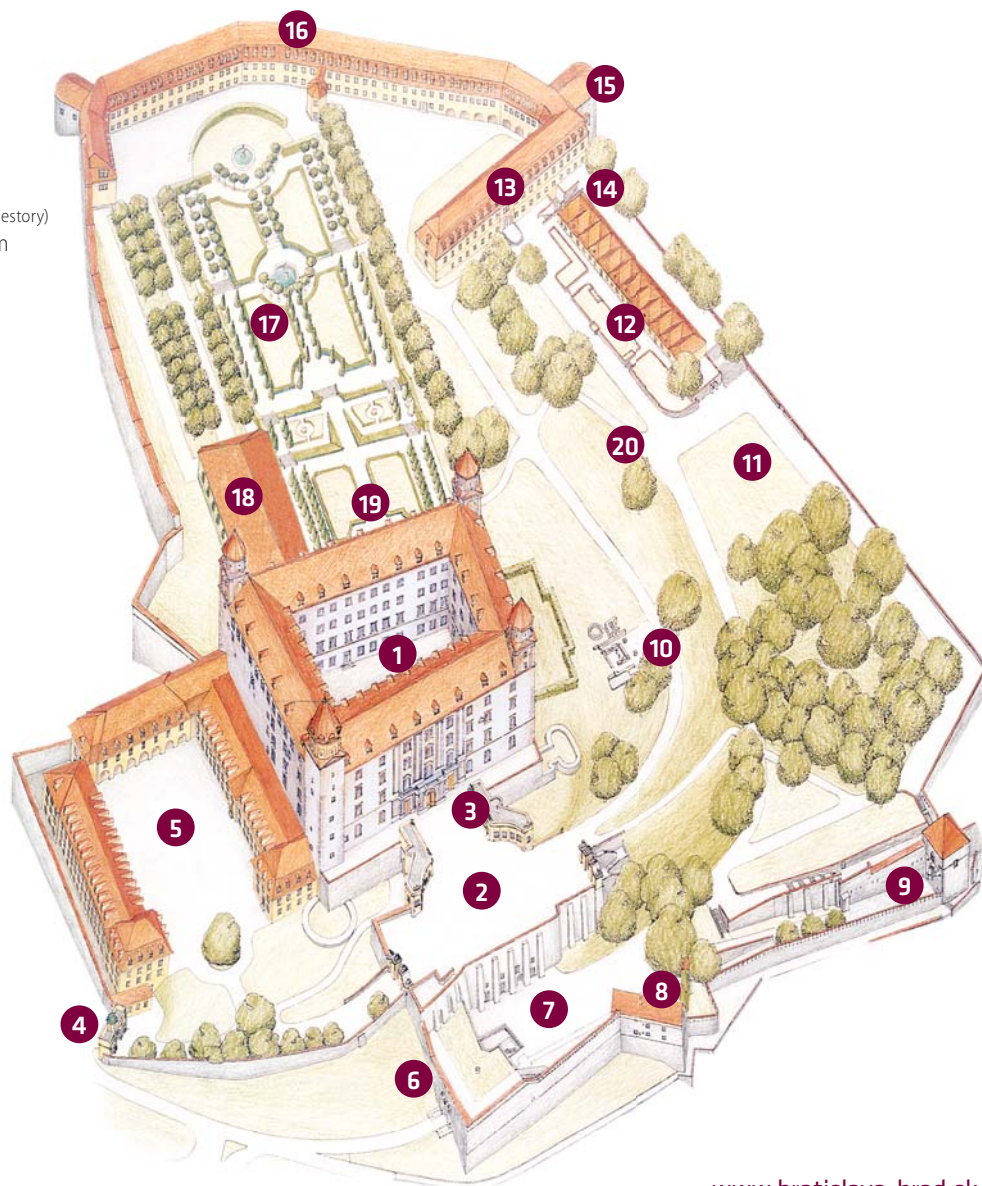
Tel.: +421 2 5972 1111
+421 2 5972 2463

Mail: info@nrsr.sk

SNM - Historické múzeum

Tel.: +421 2 2048 3104
+421 2 2048 3111

Mail: bratislavskyhrad@snm.sk

www.bratislava-hrad.sk
www.snm.sk